Kvaliteta prilagodbe djece na SOS Dječje selo

Prekrat, Marta

Master's thesis / Diplomski rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:031808

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J.J. Strossmayera Osijek

Filozofski fakultet

Studij psihologije

KVALITETA PRILAGODBE DJECE NA SOS DJEČJE SELO

Diplomski rad

Marta Prekrat

Mentor: *prof. dr. sc.* Marina Ajduković

Sumentor: doc. dr. sc. Silvija Ručević

Osijek, 2012.

Sadržaj

Sažetak

Uvod 4

Razvoj djeteta i njegove potrebe 4

Prava djeteta 5

Razlozi izdvajanja djece iz obitelji 6

Alternativna skrb 8

SOS Dječje selo 8

Cilj i problemi istraživanja 10

Metoda 11

Sudionici 11

Instrumenti 11

Postupak 12

Rezultati 13

Rasprava 20

Kvaliteta prilagodbe i dob 20

Kvaliteta prilagodbe i spol 21

Kvaliteta prilagodbe i broj djece u SOS obitelji 22

Kvaliteta prilagodbe i razlog izdvajanja iz vlastite obitelji 24

Kvaliteta prilagodbe i čestina kontakta s vlastitim roditeljima 25

Nedostaci i prijedlozi za buduća istraživanja 26

Zaključak 27

Literatura 28

SAŽETAK

KVALITETA PRILAGODBE DJECE NA SOS DJEČJE SELO

Cilj istraživanja bio je procijeniti kvalitetu prilagodbe djece na SOS Dječje selo Ladimirevci. Kvaliteta djetinjstva temelj je za kasniji život. Premda znamo kako je djetinjstvo od presudne važnosti, djecu i dalje napuštaju, zanemaruju ili zlostavljaju oni koji bi im trebali pružiti sigurnost. U istraživanju su sudjelovale SOS majke iz SOS Dječjeg sela Ladimirevci koje su ispunjavale Goodmanov Upitnik snaga i poteškoća (SDQ) djeteta za svako dijete iznad 3 godine o kojem skrbe. Istraživanje je pokazalo da dob, broj djece u SOS obitelji i čestina kontakata nisu imali učinak na kvalitetu prilagodbe djece smještene u SOS Dječje selo Ladimirevci. Istraživanje je također pokazalo da postoji učinak spola na hiperaktivnost i poremećaj ponašanja. Hiperaktivnost i poremećaji u ponašanju značajno su češći kod dječaka nego kod djevojčica.

Ključne riječi: SOS Dječje selo Ladimirevci, kvaliteta prilagodbe, SDQ, SOS mame

ABSTRACT

ADJUSTMENT QUALITY OF CHILDREN TO THE SOS CHILDREN'S VILLAGE

The aim of this study was to assess the quality of the adjustment of children at the SOS Children's Village Ladimirevci. Quality childhood is the foundation for later life. Although we know that childhood is of crucial importance, children are still abandoned, neglected or abused by those who should provide them security. The study involved SOS mothers from the SOS Children's Village Ladimirevci that filled Goodman's strengths and difficulties questionnaire (SDQ) for each child over 3 years of which cared for. Research has shown that age, number of children in the SOS family and frequency of contacts did not have an effect on the adjustment quality of children in SOS Children's Village Ladimirevci. Research has also shown that there is influence of gender on hyperactivity and behavior disorder. Hyperactivity and behavioral disorders were significantly more common in boys than in girls.

Key words: SOS Children's Village Ladimirevci, adjustment quality, SDQ, SOS mothers

UVOD

Razvoj djeteta i njegove potrebe

Djetinjstvo je razdoblje u razvoju čovjeka koje počinje završetkom dojenačke dobi (krajem prve godine života) i traje do puberteta. U razmatranju kognitivnog, emocionalnog, socijalnog i moralnog razvoja djece, uobičajeno je to razdoblje podijeliti u tri dijela: rano (do kraja treće godine života), srednje (do polaska u školu) i kasno djetinjstvo (do početka puberteta) (Petz i sur., 2005).

Razdoblje ranog djetinjstva je vrijeme najintenzivnijeg tjelesnog i psihičkog razvoja tijekom kojeg dijete najlakše i najbrže uči, razvija kognitivne sposobnosti, tjelesne mogućnosti i socijalne vještine, a to je rezultat interakcije s vanjskim čimbenicima među kojima su najznačajniji skrb, ljubav i pažnja roditelja, igra i druženje s drugom djecom. U tom životnom razdoblju se polažu temelji daljnjeg razvoja pojedinca, a zanemarivanje bilo kojeg aspekta razvoja može ostaviti trajne posljedice. Razvoj je jednosmjeran i svaka razvojna promjena nadograđuje se na prethodno završene etape. Tako o razvojnim dometima postignutim u razdoblju ranog djetinjstva ovisi djetetovo kasnije napredovanje, odnosno njegova kasnija samoaktualizacija (Milanović, Stričević, Maleš i Sekulić-Majurec, 2000).

Bitno je naglasiti koliko su teške posljedice za djecu najmlađe dobi, kod koje izostanak vezivanja za jednu ili obje roditeljske figure (poremećaj privrženosti) dovodi do trajnih emocionalnih oštećenja, a nedostatna senzorna, kognitivna i motorička stimulacija ostavlja trag na razvoju mozga i onemogućava djetetu da razvije svoje pune potencijale. Teorija privrženosti daje najcjelovitiji prikaz funkcioniranja i razvoja odnosa između roditelja i djeteta u prve tri godine života. Dostupnost majke i pružanje adekvatog odgovora bitna je za daljnji razvoj organizirane strukture socijalne interakcije. Donedavno je prevladavalo mišljenje da uloga oca u nastanku ranog emocionalnog razvoja djeteta nije od posebne važnosti, te da se događa tek posredno kroz očevu potporu, pažnju i ljubav prema majci. Novija istraživanja pokazuju da dojenče uspostavlja privrženost prema svakoj osobi s kojom je u kontaktu (otac, djed, baka), međutim, od presudnog je značaja odnos s osobom koja primarno skrbi za dijete (primarni skrbnik). U našim prilikama, to je daleko najčešće majka (Jovančević, 2008).

Djetetove potrebe predstavljaju stanje njegova organizma ili njegovu socijalnu situaciju, a karakterizira ih narušena biološka ili socijalna ravnoteža neovisno o tome je li dijete svjesno svoga stanja ili ne. Potrebe su pokretači ljudskoga, odnosno djetetova ponašanja. Vječito ljudsko nastojanje za postizanjem biološke ili socijalne ravnoteže, te motiv za postignućem osnovni su pokretači čovjekova ponašanja. Važno je napomenuti da u dinamici postavljanja ciljeva vlada određeni red i pravilnost – neki ciljevi su jači i važniji od drugih. Potrebe i motivi pojedinca hijerarhijski su organizirani, odnosno zadovoljenje jedne potrebe dovodi do pojavljivanja motiva na višoj razini i potiče ponašanje koje je usmjereno na zadovoljenje više potrebe. Djetetove *primarne potrebe* su najjače i najočiglednije. Njih čini skup fizioloških potreba o čijem zadovoljenju ovisi djetetov život. Drugu grupu potreba čine *sekundarne potrebe* među kojima se nalazi potreba za sigurnošću (kontinuitet, red, struktura, predvidljivost zbivanja u bližoj i daljoj budućnosti), te ako nije zadovoljena, kod djeteta se javlja nesigurnost, tjeskoba i osjećaj napuštenosti. Kada su fiziološke potrebe i potrebe za sigurnošću zadovoljene, javlja se *potreba za pripadanjem i ljubavlju*. Kada je dijete voljeno od strane roditelja i osjeća da pripada svojoj obitelji, javlja se *potreba za poštovanjem i samopoštovanjem*. Na vrhu razvoja ličnosti stoji *potreba za samoaktualizacijom* i kada ju osoba može zadovoljiti znači da je postigla sve ono što joj je njezina ljudska priroda omogućila (Maslow, 1970; prema Milanović, Stričević, Maleš i Sekulić-Majurec, 2000).

Prava djeteta

Polazeći od *Konvencije o pravima djeteta* (1989), suvremena skrb za djecu, koja odrastaju u obiteljima pod socijalnim rizicima i čiji je razvoj potencijalno ugrožen, obilježena je s dva temeljna načela – pravima djeteta da odrasta u obitelji i pravima djeteta na razvoj potencijala te zaštitu od svih oblika ugrožavanja (Ajduković, 2004; 2005). Prema *Konvenciji o pravima djeteta* (1989) država se treba rukovoditi principom najboljeg interesa djeteta, odnosno djeca imaju pravo živjeti sa svojim roditeljima i ne biti odvajana od njih. Osim toga država je dužna pomoći roditeljima u obavljanju njihove roditeljske funkcije, a u slučaju kada je dobrobit djeteta ugrožena unutar obitelji, država je dužna zaštititi dijete. Ako dođe do izbora alternativne skrbi za dijete

prednost treba dati obiteljskim oblicima skrbi, a institucije koristiti samo kao "posljednje rješenje" (Radočaj, 2008).

Suvremena neuroznanost je u stanju predočiti šokantne dokaze o mjerljivim posljedicama institucionalne skrbi na razvoj mozga najmlađe djece. Browne i sur. (2005; prema Radočaj, 2008) ističu kako djeca mlađa od tri godine nikako ne bi smjela biti smještavana u dom, osim zajedno s roditeljem, a u slučaju hitnog smještaja dijete treba što prije premjestiti u obiteljski oblik skrbi.

Gudbrandsson (2003; 2004; prema Ajduković, 2005) kriterije izdvajanja djece iz obitelji temelji na rezultatima istraživanja Vijeća Europe, kriteriji izdvajanja, najveći razvojni rizici kojima su izložena djeca su siromaštvo, slabi socijalni uvjeti, raspad obitelji, nedostatak roditeljskih vještina, zlostavljanje i zanemarivanje, zloupotreba droga od strane roditelja, te njihovi psihološki i psihijatrijski problemi.

Razlozi izdvajanja djece i smještaja u institucije su i njihovi poremećaji u ponašanju kao što je nasilno ponašanje, zlouporaba alkohola i droga, skitnja, bježanje od kuće i slično. Polazeći od spoznaja o čimbenicima razvoja poremećaja u ponašanju djece i mladih i u ovim slučajevima se može pretpostaviti da je jedan od ključnih uzroka ovakva ponašanja vezan uz obitelj, neovisno o tome radi li se o socijalnim rizicima kojima je izložena obitelj ili poteškoćama roditelja da iznađu odgovarajući stil odgoja (Ajduković i Delale, 2000).

Razlozi izdvajanja djece iz obitelji

Iako je obitelj tipično izvor sigurnosti i zaštite za malu djecu, katkad se može dogoditi upravo suprotno. Zlostavljanje i zanemarivanje djece tragična je realnost u nekim kućama i ima velike razvojne posljedice za djecu. Od prve godine života zlostavljana i zanemarivana djeca imaju usporen kognitivni i socijalni razvoj i ovi se problemi obično nastavljaju u djetinjstvu i adolescenciji (Crittenden, 1988.; Lyons-Ruth, Connell i Zoll, 1989.; prema Vasta, Haith i Miller, 1998).

U praksi većine zemalja model "podrške obitelji", koji je usmjeren na ojačavanje obitelji kako bi preuzela svoje funkcije u odgoju djece, integriran je s modelom

“spašavanja djece” odnosno njihovog izdvajanja iz rizičnog okruženja. Svaki od ovih modela ima svoje prednosti, ali i nedostatke. Tako primarna usmjerenost na “spašavanje djece” dovodi do toga da se iz obitelji izdvajaju mnoga djeca čije su obitelji imale potencijale da uz odgovarajuću podršku stručnjaka skrbe za njih. Povrh toga, život djeteta u instituciji dovodi i do socijalnog isključivanja, te dijete nakon izlaska iz doma nema mrežu rodbinske i socijalne podrške koja mu je u mladosti neophodna. Priklanjanje modelu “podrške obitelji” često dovodi do toga da se mnoga djeca veći broj puta kratkotrajno izdvajaju i vraćaju u obitelj čime se dodatno ugrožava njihovo mentalno zdravlje. Nužno je uravnoteženo koristiti ova dva pristupa, u svakom pojedinačnom slučaju vodeći računa o najboljem interesu djeteta (Gudbrandsson, 2004; prema Ajduković, 2008).

Kao najčešći razlozi izdvajanja djece iz obitelji navode se: (1) smrt ili bolest roditelja, (2) posebne potrebe djece (djeca s intelektualnim ili tjelesnim teškoćama), (3) zlostavljanje ili zanemarivanje djece i (4) poremećaji u ponašanju djece, zbog čega roditelji/obitelj nisu u mogućnosti zadovoljiti potrebe djeteta za sigurnošću, brigom i kontrolom (Brajša-Žganec, Keresteš i Kuterovac-Jagodić, 2005; prema Butković, 2005).

Sladović Franz (2004; prema Ajduković, 2005) navodi kako je u hrvatskom istraživanju kriterija i okolnosti izdvajanja djece ugroženog razvoja iz obitelji, provedenom temeljem intervjua sa stručnjacima iz sustava socijalne skrbi, utvrđeno da je osnovni kriterij izdvajanja djeteta iz obitelji ugrožavanje normalnog psihofizičkog razvoja djeteta i to najčešće kada su već nastupile posljedice nepovoljnih životnih okolnosti. Među kumulativnim okolnostima koja dovode do izdvajanja djece najčešće se navode siromaštvo, nezaposlenost i alkoholizam, ali ne kao isključivi razlozi, nego u međudjelovanju s drugim nepovoljnim čimbenicima (Sladović Franz i Mujkanović, 2003; prema Ajduković, 2005).

Dijete kojem je privremeno ili trajno uskraćeno obiteljsko okruženje ili koje zbog vlastite dobrobiti ne smije ostati u obiteljskom okruženju, ima pravo na zaštitu i pomoć države. Takva skrb može uključivati udomiteljstvo, posvojenje ili, kada je to potrebno, smještaj u odgovarajuće institucije koje skrbe o djeci (Daniel, 2005).

Alternativna skrb

Više je oblika alternativne skrbi. Djecu i mlade moguće je zbrinuti kod srodnika, u manjim ili većim domovima za djecu, u malim domovima obiteljskog tipa ili u udomiteljskim obiteljima. Sva navedena rješenja alternativa su roditeljskoj skrbi i zato se nazivaju "alternativnom skrbi".

Alternativna skrb može potrajati nekoliko dana ili tjedana, ali i dugi niz godina, sve dok dijete ne postane punoljetno, ne završi školovanje ili dok se njegova obiteljska situacija ne popravi. Djeca koja idu na posvajanje postaju sinovi ili kćeri svojih posvojitelja. Zato se posvajanje ne smatra oblikom alternativne skrbi.

U prošlosti su djeca kojoj je trebala alternativna skrb često bila smještana u velike ustanove u kojima je zajedno živjelo i do 300 djece, ponekad u užasnim uvjetima. Danas se, međutim, više ne vjeruje da takav oblik smještaja zadovoljava potrebe djece, pa su zemlje diljem Europe počele zatvarati velike ustanove tog tipa. Sad se prednost daje drugim oblicima alternativne skrbi u kojima manje skupine djece žive u obiteljskom okruženju, i to zajedno sa svojom braćom i sestrama – ako je to u njihovu najboljem interesu (Vijeće Europe, 2011).

SOS Dječje selo

SOS Dječja sela brinu se za djecu bez roditelja i roditeljske skrbi, neovisno o njihovoj rasnoj, nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti, pružaju im ljubav i sigurnost u obiteljskom okruženju, trajan dom i obrazovanje za sretno i mirno djetinjstvo (http://www.sos-dsh.hr).

Prvo SOS Dječje selo utemeljio je i izgradio Hermann Gmeiner (1919.-1986.) u austrijskom gradiću Imstu 1949. godine. Zbog lakoće kojom se prilagođuje različitim kulturama i tradicijama, SOS ideja prihvaćena je u 132 zemalja svijeta. Udruga SOS Dječje selo Hrvatska djeluje od 25. veljače 1992. godine kao ravnopravan član SOS Kinderdorf Internationala, najveće svjetske nevladine organizacije za zbrinjavanje djece i mladeži, sa sjedištem u Innsbrucku u Austriji (http://www.sos-dsh.hr).

SOS Dječja sela najjednostavnije je definirati kao cjelovit sustav brige o djeci „od rođenja do osamostaljenja“. Izrasla su iz pretpostavke da nijedno dijete ne može živjeti bez obitelji, te da mu je potrebna kako bi se razvijalo i otkrivalo svoje tjelesne, mentalne i duhovne snage. Gledano šire, smisao SOS Dječjih sela je pomaganje i pružanje podrške obiteljskim sustavima, skrbeći o djeci i mladim osobama umjesto njihove obitelji (Daniel, 2005).

Zadaća SOS Dječjeg sela je prihvatiti dijete takvo kakvo je, uvažavajući njegovu sudbinu, te izgrađivanjem trajnog odnosa temeljenog na povjerenju u djetetu probudi osjećaj doma, pripadanja i radosti (Sedlar, 1999).

Četiri temeljna načela zbrinjavanja i odgajanja djece u SOS Dječjem selu ogledaju se u (1) značaju SOS majki kao ključnih osoba u radu s djecom, (2) zajedničkom životu djece koja izgrađuju odnose braće i sestara, (3) životu u SOS kućama koje predstavljaju obiteljski dom, i (4) zajedničkom životu SOS obitelji koje čine SOS Dječje selo.

Djeca u SOS obitelji imaju jednog stabilnog roditelja, svoju SOS majku, koja poštuje obiteljsku prošlost svakog djeteta i svoj pristup djetetu temelji na njoj. Za razvoj samosvjesnog i samopouzdanog identiteta djeteta potreban je barem jedan emocionalno benevolentan odnos, tj. odnos s barem jednom odraslom osobom koja će mu bitu psihološki oslonac i pružiti potrebnu podršku i pomoć (Daniel, 2005).

Ovo istraživanje može pomoći u proširivanju dosadašnjih saznanja o potrebama djece u javnoj skrbi, što povećava kvalitetu njihove prilagodbe, te kako poboljšati uvjete u kojima žive i pomoći da bi dijete ispunilo sve svoje potencijale.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja je procijeniti kvalitetu prilagodbe djece na SOS Dječje selo Ladimirevci.

PROBLEM

Utvrditi postoji li razlika u kvaliteti prilagodbe djece s obzirom na dob, spol, strukturu SOS obitelji, te s obzirom na razloge izdvajanja iz vlastite obitelji i čestinu kontakata s vlastitim roditeljima.

HIPOTEZE

1. Postoji razlika u kvaliteti prilagodbe djece na SOS Dječje selo s obzirom na dob. Prilagodba je kvalitetnija kod predškolske djece nego kod školske djece.
2. Postoji razlika u kvaliteti prilagodbe djece na SOS Dječje selo s obzirom na spol. Prilagodba je kvalitetnija kod djevojčica nego kod dječaka.
3. Postoji razlika u kvaliteti prilagodbe djece na SOS Dječje selo s obzirom na strukturu SOS obitelji. Djeca u SOS kući s manje SOS braće i sestara imati će kvalitetniju prilagodbu od djece koja odrastaju s većim brojem SOS braće i sestara.
4. Postoji razlika u kvaliteti prilagodbe djece na SOS Dječje selo s obzirom na razloge izdvajanja iz vlastite obitelji. Djeca koja nisu izdvojena iz obitelji zbog zlostavljanja i/ili zanemarivanja imati će kvalitetniju prilagodbu od onih koji su izdvojeni zbog zlostavljanja i/ili zanemarivanja.
5. Postoji razlika u kvaliteti prilagodbe djece na SOS Dječje selo. Očekuje se kvalitetnija prilagodba djece koja imaju češće kontakte s vlastitim roditeljima.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 14 SOS mama iz SOS Dječjeg sela Ladimirevci koje su ispunjavale niz upitnika za svu djecu iznad tri godine o kojoj skrbe. Ispunjeni su upitnici za 67 djece, raspona godina od 3 do 16, od čega je 41 bio muškog (61%), a 26 ženskog spola (39%).

Instrumenti

Sociodemografski upitnik

Sociodemografskim upitnikom prikupljeni su opći podaci, a obuhvaćeni su spol djeteta, dob djeteta, dob izdvajanja djeteta iz vlastite obitelji, razlozi izdvajanja (*smrt ili bolest roditelja, posebne potrebe djeteta, zanemarivanje ili zlostavljanje*, te *poremećaji u ponašanju djeteta*), čestina (*češće od jednom mjesečno, rijeđe od jednom mjesečno* i *nikada*) i način kontakata djeteta s vlastitim roditeljima (*osobno, telefonski* i *pismima*), struktura primarne i SOS obitelji (*broj djece u SOS kući*), je li dijete u SOS Dječje selo došlo s braćom ili sestrama, te kronične bolesti djeteta i školski prosjek.

The Strengths and Difficulties Questionnaire – Upitnik snaga i poteškoća djeteta (SDQ; Goodman, 1997)

Goodmanov *Upitnik snaga i poteškoća djeteta* kratak je upitnik namijenjen za procjenu emocionalnog i socijalnog razvoja, te ponašanja djeteta. Ponuđen je u tri forme: (1) za djecu od 3 do 4 godine koju ispunjava roditelj/skrbnik, (2) za djecu od 5 do 16 godina koju ispunjava roditelj/skrbnik/učitelj/odgajatelj, (3) te za djecu od 11 do 16 godina koju ona sama ispunjavaju. Sve tri forme upitnika sastoje se od 25 čestica kojima su obuhvaćeni različiti aspekti djetetovog razvoja i ponašanja. Podijeljen je na pet subskala i time se mogu dobiti specifični rezultati koji daju podatke o emocionalnim simptomima, problemima ponašanja, hiperaktivnosti, problemima s vršnjacima i prosocijalnom ponašanju. Sve subskale, osim zadnje koja se odnosi na prosocijalno ponašanje, sumirane čine ukupni rezultat poteškoća, dok prosocijalna skala ukazuje na snagu i sposobnost djeteta (Goodman, Meltzer i Bailey, 1998).

Svaka čestica boduje se s 0, 1 ili 2 boda, a smjer bodovanja ovisi o tome radi li se o procjeni snaga ili poteškoća. Za svaku skalu moguć je raspon rezultata od 0 do 10 ako su ispunjene sve tvrdnje. Moguće je procijeniti rezultate ako jedna ili dvije tvrdnje nedostaju. Potrebno je da bude ispunjeno barem 12 od 20 tvrdnji. Prosocijalna skala boduje se tako da odsustvo prosocijalnog ponašanja malo utječe na ukupni rezultat jer dijete možda ima teškoće, ali ako ima visoki prosocijalni rezultat, ishod je bolji. Upitnik se koristi za početnu procjenu, ali i za evaluaciju napredovanja u radu (Goodman, 1997).

Originalna verzija *Upitnika snaga i poteškoća djeteta* ima petofaktorsku strukturu (emocionalni simptomi, problemi ponašanja, hiperaktivnost, problemi s vršnjacima i prosocijalno ponašanje), a subskale ne kontaminiraju jedna drugu. U originalnom upitniku Pouzdanost subskala je generalno zadovoljavajuća, unutrašnja konzistencija tipa Cronbach alfa iznosi $\alpha = 0{,}73$, a stabilnost putem retesta nakon 4 od 6 mjeseci iznosi $\alpha = 0{,}62$. Pouzdanost i valjanost Upitnika snaga i poteškoća djeteta čini ga kratkim instrumentom za mjerenje prilagodbe i psihopatologije u djece i mladih (Goodman, 2001).

Postupak

Istraživanje je provedeno tijekom ožujka 2012. godine u SOS Dječjem selu Ladimirevci. Sve SOS majke su unaprijed upućene u svrhu istraživanja, te im je podijeljen *Sociodemografski upitnik* i *Upitnik snaga i poteškoća djeteta* za svako dijete iznad 3 godine o kojemu skrbi. Kako bi se osigurala anonimnost podataka svakoj SOS majci priložen je papirić s uputama za formiranje šifre (Prilog 1) i upućene su da napišu jednaku šifru na oba upitnika. Istaknuto je kako je istraživanje anonimno i dobrovoljno, te da u bilo kojem trenutku mogu od njega odustati. Također je naglašeno da će njihove rezultate vidjeti samo istraživač te da će ih držati u tajnosti, a dobiveni rezultati biti će korišteni isključivo u istraživačke svrhe. Zbog prirode posla SOS majke su upitnike mogle ponijeti kući i tamo ih ispuniti u vrijeme kada nisu imale obaveza s djecom.

REZULTATI

Kolmogorov-Smirnov test je pokazao da distribucije rezultata značajno odstupaju od normalne. Kako bi se smanjila asimetričnost i poboljšala linearnost korištena je logaritamska transformacija, a na transformiranim rezultatima provedene su daljnje analize (Field, 2009).

U Tablici 1 prikazani su rezultati deskriptivne analize za subskale Upitnika snaga i poteškoća djeteta kod predškolske i školske djece (netransformirani rezultati) iz SOS Dječjeg sela Ladimirevci.

Tablica 1.

Usporedba rezultata na Upitniku snaga i poteškoća djeteta kod djece različitog uzrasta iz SOS Dječjeg sela Ladimirevci.

	Uzrast	N	M	SD	*t*
Hiperaktivnost	Predškolski	23	5,87	3,065	0,83
	Školski	44	5,23	3,176	
Emocionalni simptomi	Predškolski	23	2,09	2,275	-1, 91[X]
	Školski	44	3,39	2,847	
Problemi ponašanja	Predškolski	23	4,30	3,169	0,81
	Školski	44	3,70	3,181	
Problemi s vršnjacima	Predškolski	23	2,83	2,249	-0,15
	Školski	44	2,91	2,250	

Bilješka[x] – razlika značajna na razini rizika od 6%

Kao što se može vidjeti, djeca školske dobi u prosjeku postižu više rezultate na subskali Emocionalni simptomi (npr. „Često se žali na glavobolje, bolove u trbuhu ili mučninu“, „Ima puno briga, često izgleda zabrinuto“ ili „Ima puno strahova, lako se uplaši“) i Problemi s vršnjacima (npr. „Pretežno usamljeno, teži igranju sa samim sobom“, „Druga djeca ga uglavnom vole“ ili „Bolje se slaže sa odraslima nego sa

drugom djecom“), za razliku od mlađe djeca koja su postigla viši rezultat na subskalama Hiperaktivnost (npr. „Nemirno, pretjerano aktivno, ne može dugo ostati mirno“ ili „Razmisli prije nego nešto učini“) i Problemi ponašanja (npr. „Često ima nastupe bijesa ili razdražljivosti“, „Uglavnom poslušno, obično učini ono što odrasli traže“ ili „Često laže ili vara“). No, t-testom nisu utvrđene značajne razlike između dviju skupina djece niti na jednoj od subskala. Razlika na subskali Emocionalni simptomi se pokazala značajnom na razini od 6% rizika.

Nadalje, u Tablici 2. prikazani su rezultati usporedbe dječaka i djevojčica na procjenama.

Tablica 2.

Usporedba rezultata na Upitniku snaga i poteškoća djeteta kod djevojčica i dječaka iz SOS Dječjeg sela Ladimirevci.

	Spol	N	M	SD	*t*
Hiperaktivnost	Djevojčice	26	4,50	3,228	-2,11*
	Dječaci	41	6,05	2,949	
Emocionalni simptomi	Djevojčice	26	2,35	2,529	-1,50
	Dječaci	41	3,32	2,797	
Problemi ponašanja	Djevojčice	26	2,81	2,912	-2,46*
	Dječaci	41	4,61	3,153	
Problemi s vršnjacima	Djevojčice	26	2,35	2,097	-1,59
	Dječaci	41	3,22	2,275	

Dječaci u prosjeku postižu više rezultate na svim subskalama, od čega najviše na subskali Hiperaktivnosti, a najniže na subskali Problemi s vršnjacima. Djevojčice postižu najviše rezultate na subskali Hiperaktivnost, a najniže na subskalama Emocionalni problemi i Problemi s vršnjacima. T-test je pokazao da postoji statistički značajna razlika prema spolu ispitanika na subskalama Hiperaktivnost i Problemi

ponašanja, dok na subskalama Emocionalni simptomi i Problemi s vršnjacima nije utvrđena statistički značajna razlika. Za subskale na kojima je utvrđena statistički značajna razliku između dječaka i djevojčica izračunate su veličine efekta i iznose d_h= 0.5 za subskalu Hiperaktivnost, te d_{pp}= 0.6 za subskalu Poremećaji ponašanja. Prema Field-u (2009) dobivena je srednja veličina efekta.

Prema tome možemo zaključiti da su SOS mame procijenile hiperaktivnost i probleme u ponašanju dječaka izraženijima u odnosu na djevojčice, dok u slučaju emocionalnih simptoma i problema s vršnjacima SOS mame su podjednako procjenjivale dječake i djevojčice.

Tablica 3.

Usporedba rezultata na Upitniku snaga i poteškoća djeteta kod djece s različitim brojem braće i sestara u SOS kući.

	Broj djece	N	M	SD	*F*
Hiperaktivnost	3, 4	15	4,53	2,850	0,70
	5	29	5,76	3,226	
	6, 7	23	5,65	3,200	
	Ukupno	67	5,45	3,130	
Emocionalni simptomi	3, 4	15	2,33	2,717	,61
	5	29	3,14	2,787	
	6, 7	23	3,09	2,695	
	Ukupno	67	2,94	2,719	
Problemi ponašanja	3, 4	15	3,20	2,883	,59
	5	29	4,41	3,490	
	6, 7	23	3,74	2,927	
	Ukupno	67	3,91	3,166	
Problemi s vršnjacima	3, 4	15	2,47	2,167	,34
	5	29	2,93	2,187	
	6, 7	23	3,09	2,392	
	Ukupno	67	2,88	2,233	

U Tablici 3 vidimo da prosječno najviše rezultate postižu djeca u SOS kući s petero djece. Jedini izuzetak je subskala Problemi s vršnjacima na kojoj su najviše rezultate postigla djeca u SOS kući u kojoj živi šestero ili sedmero djece. Najniže rezultate postižu djeca koja žive u kući s troje ili četvero djece. Jednosmjerna analize varijance pokazala je da ne postoji statistički značajna razlika niti na jednoj varijabli s obzirom na broj djece u kući.

U Tablici 4 prikazani su rezultati deskriptivne analize za subskale Upitnika snaga i poteškoća djeteta kod djece čiji je razlog izdvajanja zanemarivanje i/ili zlostavljanje i djece koja su izdvojena zbog drugih razloga (smrt ili bolest roditelja, posebne potrebe djeteta, te poremećaji u ponašanju djeteta).

Tablica 4.

Usporedba rezultata na Upitniku snaga i poteškoća djeteta kod djece iz SOS Dječjeg sela Ladimirevci s različitim razlogom izdvajanja iz vlastite obitelji.

	Razlog izdvajanja: zlostavljanje i zanemarivanje	N	M	SD	*t*
Hiperaktivnost	ne	6	6,17	3,189	0,64
	da	61	5,38	3,142	
Emocionalni simptomi	ne	6	4,67	2,582	1,78
	da	61	2,77	2,692	
Problemi ponašanja	ne	6	6,50	2,168	2,23*
	da	61	3,66	3,146	
Problemi s vršnjacima	ne	6	3,50	1,049	1,00
	da	61	2,82	2,313	

Kao što se može vidjeti u Tablici 4, djeca koja su iz obitelji izdvojena zbog zanemarivanja i/ili zlostavljanja postigla su niže rezultate na svim subskalama od djece koja su izdvojena zbog drugih razloga. No, značajna razlika između dviju skupina djece utvrđena je samo za subskalu Problemi ponašanja. Pri tome, djeca kod kojih razlog izdvajanja nije bilo zlostavljanje i zanemarivanje procijenjena su da imaju više problema u ponašanju.

Potom su uspoređeni rezultati djece s obzirom na čestinu kontakata s vlastitim roditeljima, te su prikazani u Tablici 5.

Tablica 5.

Usporedba rezultata na Upitniku snaga i poteškoća djeteta kod djece s različitom čestinom kontakta s vlastitim roditeljima.

	Čestina kontakata	N	M	SD	*F*
Hiperaktivnost	Bez kontakata	8	5,13	3,720	0,61
	Češće od jednom mjesečno	26	6,04	3,243	
	Rjeđe od jednom mjesečno	33	5,06	2,915	
	Ukupno	67	5,45	3,130	
Emocionalni simptomi	Bez kontakata	8	3,13	2,357	0,20
	Češće od jednom mjesečno	26	3,04	2,584	
	Rjeđe od jednom mjesečno	33	2,82	2,963	
	Ukupno	67	2,94	2,719	
Problemi ponašanja	Bez kontakata	8	4,00	3,207	1,65
	Češće od jednom mjesečno	26	4,77	3,362	
	Rjeđe od jednom mjesečno	33	3,21	2,913	
	Ukupno	67	3,91	3,166	
Problemi s vršnjacima	Bez kontakata	8	2,63	2,387	
	Češće od jednom mjesečno	26	3,42	2,774	
	Rjeđe od jednom mjesečno	33	2,52	1,623	
	Ukupno	67	2,88	2,233	

Rezultati pokazuju da najviše rezultate na gotovo svim susbkalama Upitnika snaga i poteškoća djeteta postižu djeca koja imaju kontakte s vlastitim roditeljima češće

od jednom mjesečno. Jedini izuzetak je subskala Emocionalni simptomi na kojoj su najviše rezultate postigla djeca bez kontakta s roditeljima. Analizom varijance nisu utvrđene značajne razlike niti na jednoj od susbkala Upitnika.

RASPRAVA

Kvaliteta prilagodbe i dob

Prva hipoteza prema kojoj je očekivano da će predškolska djeca imati bolju kvalitetu prilagodbe u odnosu na školsku djecu nije potvrđena. Uz rani razvoj najčešće se povezuje emocionalna veza koju dijete ostvaruje s majkom. Bowlby (1969; prema Oburu, 2004) u svojoj teoriji privrženosti tvrdi kako je održavanje blizine i dostupnosti značajne figure ključno za razvoj djeteta. Privrženost bismo mogli definirati kao "trajnu afektivnu vezu okarakteriziranu tendencijom traženja i održavanja bliskosti sa specifičnom osobom, osobito u uvjetima stresa". Teorija privrženosti predlaže da u ranom razdoblju djetetovog života djeca razvijaju unutarnji model o životnim očekivanjima te o tome kako bi se njihovi odnosi sa značajnom osobom trebali nastaviti. Pretpostavlja se da je unutarnji model formiran u ranim godinama, ali ima trajan, profinjen i predvidljiv oblik od rođenja kroz predškolske godine. Belsky, Rovine, i Taylor (1984; prema Oburu, 2004) ističu važnost dosljednosti značajne figure u životima djece. Pozitivna kvaliteta odnosa skrbnika i djeteta povezana je s njihovim kasnijim osjećajem sigurnosti. Negativna kvaliteta odnosa povezana je s kasnijim osjećajem nesigurnosti, a javlja se ukoliko je skrbnik odsutan i/ili neosjetljiv na potrebe djeteta. Stovall i Dozier (1998; prema Oburu, 2004) tvrde kako se potencijal da dijete razvije sigurnu privrženost s ne-biološkim roditeljima smanjuje s povećanjem dobi u trenutku izdvajanja. Prema tim nalazima očekivano je da su predškolska djeca SOS Dječjeg sela razvila privrženost prema značajnoj figuri – SOS majci.

Tijekom prvih mjeseci života, mnogi dječji kontakti sa skrbnikom uključuju interakciju licem u lice, poput situacije hranjenja previjanja i mnogih oblika igre. Psiholozi pridaju veliku važnost ovim ranim interakcijama vjerujući da su one temelj za razvoj učinkovitog komunikacijskog sustava između majke i djeteta, te poglavito za razvoj odnosa snažne privrženosti (Isabella i Belsky, 1991; prema Vasta, Haith i Miller, 1998). Ainsworth (1983; prema Vasta, Haith i Miller, 1998) ustanovila je tri obrasca reakcija kojima je moguće opisati reakcije većine djece pri odvajanju od skrbnika. Sigurno privržena djeca pokazuju veću razinu samopouzdanja i prilagodljivosti, a u odnosu sa skrbnikom pokazuju više samostalnosti i manje zavisnosti od svojih nesigurno privrženih vršnjaka. Ona pokazuju manje agresivnosti, ljutnje i gnjeva i više

slaganja s vršnjacima, te pokazuju veću poslušnost. Nedostatak privrženosti u najranijoj dobi djeteta rezultira problemima u ponašanju u školskoj dobi. Nedostatkom privrženosti djeca su agresivnija i depresivnija. Pokazuju emocionalne i ponašajne probleme u odnosu na svoje vršnjake koji su sigurno privrženi (Jovančević, 2008). Prosječna dob djece u vrijeme izdvajanja i smještanja u SOS Dječje selo je 7,03 godine, a u SOS Dječjem selu se zadržavaju u prosjeku 7,59 godina (Ajduković, 2005). Moguće je da predškolska djeca još nisu stigla razviti privrženost prema SOS majci s obzirom relativno kasnu dob izdvajanja iz obitelji, te da su starija djeca razvila privrženost zbog dužine boravka u SOS Dječjem selu.

Kvaliteta prilagodbe i spol

Druga hipoteza prema kojoj je očekivano da će djevojčice imati bolju kvalitetu prilagodbe u odnosu na dječake djelomično je potvrđena. U skladu s prethodnim istraživanjima (npr Nussbaum i Bigler, 1990), dječaci su procijenjeni kako imaju izraženiju hiperaktivnost i probleme u ponašanju u odnosu na djevojčice.

Ranija istraživanja pokazuju da dječaci postižu veće rezultate na obilježjima poremećaja sa suprotstavljanjem i prkošenjem i hiperaktivnosti (Miller i sur., 1997; Stormont, 2002; prema Mihić i Bašić, 2008). Znatan broj stručnjaka smatra da je odnos učestalosti poremećaja ponašanja između dječaka i djevojčica 6:1 (Nussbaum i Bigler, 1990). Kod dječaka su češće prisutni neuropsihološki deficiti (npr. deficit pažnje/hiperaktivni poremećaj). Ovi deficiti su se pokazali ključnima za razvoj budućih problema u ponašanju. Iako slična konstelacija rizičnih čimbenika (npr. zlostavljanje) može djelovati na ponašanje oba spola, svaki spol može reagirati na te stresore na različite načine. Na primjer, djevojke koje su izložene tjelesnom zlostavljanju češće manifestiraju internalizirane probleme (npr. autoagresivna ponašanja), dok su kod dječaka češći eksternalizirani problemi (npr. agresivno ponašanje) (Ajduković, 2000).

Prethodna istraživanja pokazuju da hiperaktivnost, obiteljski problemi, smanjen rad na razvoju inteligencije i težak temperament imaju nešto jači učinak na antisocijalno ponašanje mladića nego djevojaka, ali ta razlika u spolu je relativno mala i u najboljem

slučaju nudi slabu potporu hipotezi da su dječaci podložniji čimbenicima rizika za antisocijalno ponašanje od djevojčica. Općenito, i dječaci i djevojčice osjetljivi su na iste individualne, obiteljske i okolne čimbenike rizika za antisocijalno ponašanje (Moffitt i sur., 2001).

Eksternalizirani oblici poremećaja u ponašanju češći su kod dječaka, dok su internalizirani problemi učestaliji kod djevojčica. Pri pojašnjavanju razlika u fenomenologiji poremećaja u ponašanju naglašavaju kako učestalost manifestiranja pojedinih ponašanja dječaka i djevojčica ovisi i o njihovoj dobi, tako se eksternalizirani poremećaji u ponašanju kod dječaka javljaju ranije nego kod djevojčica. (Bouillet i Uzelac, 2007; prema Mihić i Bašić, 2008).

Subskala Emocionalni simptomi odnosi se na pokazivanje psihosomatskih problema (npr. „Često se žali na glavobolju, bol u trbuhu ili mučnine.“). Mnoga istraživanja pokazuju da su najstresniji događaji vezani za gubitak bliskih osoba. Gubitak je najbolniji događaj u životu svake osobe, naročito djeteta, a sklonost somatizaciji je povezana s brojem stresnih životnih događaja. Provjereno je razlikuju li se djevojčice i dječaci s obzirom na broj stresnih događaja i procjenu stresnosti. Niti u jednoj varijabli ove razlike nisu bile statistički značajne (Vulić-Prtorić i Galić, 2004). Postoji mogućnost da su somatizacija i emocionalni simptomi kod djece u SOS dječjem selu vezani su uz doživljeni stres, a s obzirom da je svako dijete doživjelo odvajanje od roditelja, moguće je da zato nema značajne spolne razlike.

Kvaliteta prilagodbe i broj djece u SOS obitelji

Treća hipoteza prema kojoj je očekivano da će djeca s manje SOS braće i sestara imati bolju kvalitetu prilagodbe u odnosu na djecu s više SOS braće i sestara nije potvrđena. Jednosmjernom analizom varijance nije utvrđena statistički značajna razlika niti na jednoj od subskala s obzirom na broj djece u kući.

Prethodna istraživanja pokazuju da male obitelji imaju niz prednosti nad velikim obiteljima. Na primjer, podaci iz 11 nacionalnih istraživanja o postignućima 150 000 djece pokazala su da potomci malih obitelji bilježe više rezultate u testovima

inteligencije i imaju veći stupanj obrazovanja, čak i kada se kontroliraju socioekonomski, obrazovni, bračni i drugi utjecaji roditelja. Djeci koja imaju veći broj braće i sestara ta činjenica može pomoći u razvoju drugih osobina koje mogu biti korisne, npr. dobra suradnja s drugima, spremnost na dijeljenje i briga za druge. Djeca iz malih obitelji vođena su ambicijom, te željom za postignućem i autonomijom (Blake, 1991).

Zajonc i Markus (1976; prema Vasta, Haith i Miller, 1998) u svojem modelu konfluencije tvrde kako na djetetovu inteligenciju i razvoj utječe intelektualna razina u obitelji, što je viša intelektualna razina, to je bolji djetetov razvoj. Većim brojem odraslih osoba s višom inteligencijom, intelektualna razina u obitelji je veća. Djeca, za razliku od odraslih, smanjuju intelektualnu razinu u kući, te ona opada s brojem djece u obitelji. Važna varijabla je i uloga poučavanja - starija djeca mogu poučavati mlađu braću i sestre, kao što je moguće i obrnuto, da se starija djeca okoriste intelektualnim mogućnostima mlađih braće i sestara. Uzimajući u obzir tu teoriju, moguće je da djeca uče jedna od drugih i međusobno se podupiru i razumiju. Stručni tim u SOS Dječjem selu vjerojatno intenzivnije radi na prilagodbi i razvoju djece koja zaostaju i moguće je da zbog toga nema značajne razlike u procjeni djece iz manjih i većih SOS obitelji.

U ranijim istraživanjima (npr. Fagan i Najman, 2003) prikazana je umjereno jaka povezanost između starijih i mlađih braće i sestara s povećanom delinkvencijom. Pronađena je razlika u jačini odnosa s obzirom na spol, naime, rezultati su pokazali da snažniji odnos imaju braća nego sestre. Također, pronađeno je da delinkventno ponašanje nije moguće objasniti u potpunosti zajedničkim iskustvima već se mora uzeti u obzir i sam odnos između braće/sestara. Ovo istraživanje se nije fokusiralo na kvalitetu odnosa braće i sestara, niti na njihovu dob ili spol već samo na broj djece u SOS kućama. Postoji mogućnost da bi se neke razlike pokazale kada bi bile detaljnije ispitane.

Kvaliteta prilagodbe i razlog izdvajanja iz vlastite obitelji

Četvrta hipoteza prema kojoj je očekivano da će djeca čiji razlog izdvajanja nije bio zlostavljanje ili zanemarivanje imati bolju kvalitetu prilagodbe u odnosu na djecu koja su iz vlastite obitelji izdvojena zbog zlostavljanja i zanemarivanja nije potvrđena.

Djeca koju su SOS majke procijenile kako imaju više problema u ponašanju izdvojena su iz obitelji iz drugih razloga, a ne zbog zanemarivanja i/ili zlostavljanja. Međutim, taj zaključak treba uzeti tek kao potencijalni preliminarni podatak za buduća istraživanja s obzirom na veliku razliku u broju sudionika između testiranih grupa.

Ranija istraživanja pokazuju da je kritičan trenutak za izdvajanje djeteta najčešće dojava o teškom zlostavljanju ili eskaliranje situacije u obitelji koja je duže vrijeme pod nadzorom. Analize slučajeva pokazale su da se djeca uglavnom izdvajaju iz višestruko problematičnih obitelji, a u kontakt sa centrom za socijalnu skrb dolaze tek kada su posljedice života u vlastitoj obitelji vidljive i kada je za učinkovite mjere podrške obitelji najčešće kasno (Sladović Franz i Mujkanović, 2003; prema Ajduković 2005). Također, prije izdvajanja iz obitelji djeca su prosječno izložena kumulativnom djelovanju 5,34 stresnih i traumatskih iskustava (Ajduković 2005). Sudeći prema tome, postoji mogućnost da SOS majke procjenjuju da zlostavljana i/ili zanemarivana djeca imaju manje problema u ponašanju zato što se u SOS Dječjem selu nalaze u stabilnoj i podržavajućoj okolini, nasuprot obitelji u kojoj su sukobi, neprijateljstvo, nedosljedni način odgoja i otuđenost među članovima svakodnevno okruženje.

SOS mame su educirane kako bi skrb koju pružaju djeci izdvojenoj iz primarne obitelji bila što kvalitetnija. Slično istraživanje (Sladović Franz i Mujkanović, 2003) napominje kako se ponekad čini da je zanemarenoj i/ili zlostavljanoj djeci dovoljna samo pažnja i ljubav udomitelja, iskustva pokazuju kako samo kvalitetan rad dovodi do pozitivnih rezultata, odnosno do oporavka djeteta od doživljenih iskustava i do pravilnog razvoja. Posebni se problemi javljaju kad je riječ o djetetu s poteškoćama u psihofizičkom razvoju, a koje je potrebno voditi na psihoterapiju ili tretman logopedu, psihologu i slično, što je u SOS Dječjem selu dostupno svakodnevno.

Kvaliteta prilagodbe i čestina kontakata s vlastitim roditeljima

Peta hipoteza prema kojoj je očekivano da će djeca koja imaju češće kontakte s roditeljima imati bolju kvalitetu prilagodbe u odnosu na djecu koja imaju rjeđe kontakte s roditeljima nije potvrđena. Odnosno, nije utvrđena značajna razlika na pojedinim subskalama Upitnika snaga i poteškoća prema tome koliko često roditelji održavaju kontakte s djecom.

Prethodna istraživanja navode da usprkos nepovoljnijim okolnostima u kojim su odrasla, kao i okolnostima koje su dovele do izdvajanja iz obitelji, djeca smještena u dječjim domovima značajno češće navode roditelje kao osobe koje im daju savjete, koje im pomažu kada ih nešto muči ili brine i koje ih vole nego djeca smještena u udomiteljskim obiteljima. „Najveća moguća prijetnja odnosu privrženosti koju dijete može doživjeti je prijetnja da će izgubiti figuru privrženosti.“ Djeca smještena u udomiteljstvu značajno su češće izdvojena iz obitelji zbog smrti jednog roditelja ili napuštanja djeteta, čime je objektivno stvorena mogućnost da djeca razviju odnos privrženosti sa udomiteljicom/udomiteljem. Moguće je da prirodnije okolnosti organizacije života u udomiteljskoj obitelji djeci omogućavaju jednostavnije ostvarivanje odnosa privrženosti sa udomiteljima nego u dječjim domovima sa većim brojem odgajatelja. Privrženost znači stalno traženje prisnosti i dodira s nekom osobom a da bi djeca razvila siguran model privrženosti s nekom značajnom odraslom osobom, bitno je da se ta osoba ne mijenja, da je dostupna djetetu i da je osjetljiva na njegove potrebe. (Bowlby 1988, prema Killen, 2002; prema Kregar, 2004).

Velik broj djece ne održava nikakav kontakt s roditeljima, posebno s očevima. Iako češći kontakt s roditeljima održavaju djeca smještena u dječjim domovima, kvaliteta tih susreta je uglavnom osrednje kvalitete. Izdvajanjem djeteta iz obitelji rad s roditeljima nikako ne bi smio prestati, već je zadatak socijalnih radnika zajedno s roditeljima otkloniti okolnosti koje su primarno dovele do izdvajanja djeteta iz obitelji. Killen (2002; prema Kregar, 2004) ističe da roditelji čije je dijete izdvojeno iz obitelji doživljavaju gubitak samopoštovanja, položaja, roditeljske uloge te niz drugih posljedica povezanih s „gubitkom“ djeteta. Nerijetko su i sami već doživjeli mnogo gubitaka u životu (i sami su bili izdvojeni iz obitelji, bili su žrtvama zanemarivanja i zlostavljanja i sl.), zbog čega će ova situacija oživjeti ranije gubitke. Stoga je, prema

Killen, prvi cilj rada s roditeljima rad na tugovanju, koji će nam omogućiti bolje razumijevanje roditelja, ali i njima samima omogućiti promjene. Ranija su istraživanja ukazala na važnost kontakata između djece i roditelja, no koliko će kontakt trajati i kako će se odvijati ipak ovisi o djetetovim razvojnim potrebama, kvaliteti privrženosti roditeljima, roditeljskim sposobnostima, te o tome koliko je realistično raditi na djetetovu povratku u obitelj. U tom kontekstu svakom djetetu, pa onda i njegovim roditeljima, treba pristupiti individualno (Kregar, 2004).

U literaturi se prvenstveno govori o kontaktu djeteta s roditeljima, ali praktično iskustvo, pokazuje da dijete može biti jako privrženo i drugim ljudima iz obitelji ili socijalne mreže. Skupine ispitane djece najčešće su navodile djedove i bake, braću i sestre ili ostalu rodbinu. Njih svakako treba imati na umu prilikom planiranja kontakata koje će dijete imati sa svojom prvotnom socijalnom mrežom, jer susrete s tim osobama djeca doživljavaju toplim i podržavajućim (Kregar, 2004).

Nedostaci i prijedlozi za buduća istraživanja

Ovo istraživanje dalo je uvid u varijable koje mogu imati utjecaj na kvalitetu prilagodbe djece na SOS Dječje selo. Može pružiti podatke za proširivanje dosadašnjih saznanja o potrebama djece u SOS Dječjem selu i javnoj skrbi općenito, što povećava kvalitetu prilagodbe djece izdvojene iz vlastitih obitelji.

Metodološki nedostaci istraživanja ponajprije se odnose na reprezentativnost uzorka što onemogućava generalizaciju. Još jedan nedostatak ovog istraživanja je što u njega nisu uključena djeca ispod 3 godine, jer takvo istraživanje bi možda pokazalo razliku u prilagodbi djece s obzirom na dob. Također, nema dovoljno podataka o dobi izdvajanja djece, što je moglo utjecati na razvoj privrženosti. Nadalje, u istraživanju je korišten samo jedan instrument koji ne pokriva sve relevantne aspekte prilagodbe.

Buduća istraživanja bilo bi dobro provesti na većem broju sudionika, možda na više SOS Dječjih sela i/ili drugih dječjih domova obiteljskog tipa, i usporediti s djecom u udomiteljstvu ili dječjim domovima. Bilo bi dobro ispitati i druge aspekte koje mogu imati utjecaja na prilagodbu, npr. inteligencija ili osobine ličnosti djeteta, stil roditeljstva, depresivnost ili anksioznost majke.

ZAKLJUČAK

Svrha ovog istraživanja bila je ispitati postoji li razlika u kvaliteti prilagodbe djece s obzirom na dob, spol, strukturu SOS obitelji, te s obzirom na razloge izdvajanja iz vlastite obitelji i čestinu kontakata s vlastitim roditeljima.

Istraživanje je pokazalo da dob, broj djece u SOS obitelji i čestina kontakata nisu imali učinak na kvalitetu prilagodbe djece smještene u SOS Dječje selo Ladimirevci. Istraživanje je također pokazalo da postoji utjecaj spola na hiperaktivnost i poremećaj ponašanja. Hiperaktivnost i poremećaji u ponašanju značajno su češći kod dječaka nego djevojčica.

LITERATURA

Ajduković, M. (2008). Rane intervencije i ostale intervencije u zajednici kao podrška roditeljima pod rizicima. U Ajduković, M. i Radočaj, T. (Ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji* (str. 57-77). Zagreb: Unicef.

Ajduković, M. (2005). Razlozi izdvajanja i obilježja života u primarnoj obitelji djece u javnoj skrbi. *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta*, 7: 328–354.

Ajduković, M. (2001). Zanemarivana i zlostavljana djeca. *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta*, 3: 13-20.

Ajduković, M. (2001). Utjecaj zlostavljanja i zanemarivanja u obitelji na psihosocijalni razvoj djece. *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta*, 3: 59-77.

Ajduković, M. i Delale, A. (2001). Stil odgoja u obitelji kao činitelj rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U Bašić, J. i Janković, J. (Ur.), *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži* (str. 171–187). Zagreb: Povjerenstvo Vlade RH za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju.

Ajduković, M. (2000.) Ekološki multidimenzionalni pristup sagledavanju činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U Bašić, J. i Janković, J. (ur.) *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 47- 62.

Blake, J. (1991). Number of Siblings and Personality. *Family Planning Perspectives*, 6: 272-274.

Butković, A. (2005). Udomiteljstvo u Hrvatskoj – sustav i postojeće stanje. U Brajša Žganec, A., Keresteš, G. i Kuterovac Jagodić, G. (Ur.), *Udomiteljstvo: Skrb o*

djeci izvan vlastite obitelji (str. 9–14). Zagreb: Udruga za inicijative u socijalnoj politici.

Daniel, G. (2005). SOS - Dječje selo kao specifičan oblik skrbi o djeci. *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta*, 7: 408-425.

Fagan, A. A., i Najman, J. M., (2003). Sibling Influences on Adolescent Delinquent Behaviour: An Australian Longitudinal Study. , 26: 546–558.

Field, A. (2009). Discovering statistics using SPSS. London, Sage Publications Ltd.

Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40: 1337-1345.

Goodman, R., Meltzer H., Bailey V. (1998). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A pilot study on the validity of the self-report version. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 7: 125-130.

Goodman, R. (1997). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 38: 581–586.

Jovančević, M. (2008). O važnosti ranog odnosa dojenče – roditelj. U Ajduković, M. i Radočaj, T. (Ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji* (str. 27-41). Zagreb: Unicef.

Kregar, K. (2004). Socijalna podrška djece smještene u dječje domove i udomiteljske obitelji u Republici Hrvatskoj. U *Ljetopis socijalnog rada*. 11: 229-247.

Mihić, J., i Bašić, J. (2008). Preventivne strategije – eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. U *Ljetopis socijalnog rada*. 15: 445-471).

Milanović, M., Stričević, I., Maleš, D., Sekulić-Majurec, A. (2000). *Skrb za dijete i poticanje ranog razvoja djeteta u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Targa.

Moffitt, T. E., Caspi, A., Rutter, M. & Silva, P. A. (2001). Sex Differences in Antisocial Behavior: Conduct Disorder, Delinquency, and Violence in the Dunedin Longitudinal Study**.** Cambridge: Cambridge University Press.

Nussbaum, N. & Bigler, E. (1990). *Identification and treatment of attention deficit disorder*. Austin: Pro – ed.

Oburu, Paul Odhiambo (2004). *Social Adjustment of Kenyan Orphaned Grandchildren, Perceived Caregiving Stresses and Discipline Strategies used by their Fostering Grandmothers*. Göteborgs universitet, Psykologiska institutionen.

Petz, B. (ur.) (2005). *Psihologijski rječnik*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Radočaj, T. (2008). Polazišta u planiranju i provođenju UNICEF-ovog programa "Svako dijete treba obitelj". U Ajduković, M. i Radočaj, T. (Ur.), *Pravo djeteta na život u obitelji* (str. 17-27). Zagreb: Unicef.

Sedlar, Z. (1999). SOS - Dječje selo kao sustav skrbi o djeci od rođenja do osamostaljenja. U *Odgoj u domovima - kako dalje* (str. 235–247). Ministarstvo rada i socijalne skrbi RH, Zagreb.

Sladović Franz, B. i Mujkanović, Đ. (2003). Izdvajanje djece iz obitelji kao mjera socijalne skrbi. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*. 10: 229-241.

SOS Dječje selo Hrvatska (2009). *SOS Dječje selo Hrvatska*. http://www.sos-dsh.hr

Vasta, R., Haith, M. M., Miller, S. A. (1998). Dječja psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.

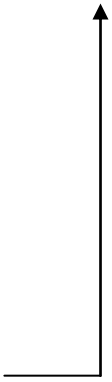
Vijeće Europe (2011). Djeca i mladi u alternativnoj skrbi. Upoznaj svoja prava! Hrvatska: SOS Dječje selo Hrvatska i Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece.

Vulić-Prtorić A., Galić S. (2004). *Stresni životni događaji i somatizacija u djetinjstvu i adolescenciji.* XIV. Dani psihologije u Zadru, Knjiga sažetaka, str 125.

PRILOZI

Prilog 1. Uputa za izradu šifre

Uputa za izradu šifre: NS63M(1)

Šifra za SOS mamu se sastoji od 5 znakova

1. mjesto = treće slovo imena majke (Ma**n**da)

2. mjesto = prvo slovo rodnog mjesta (**S**lavonski Brod)

3. i 4. mjesto = koliko kilograma biste htjeli imati (**63**)

5. mjesto = prvo slovo imena vaše prve ljubavi (**M**irko)

(u zagradi) = broj djeteta, ako ih je u kući 5, onda će biti od 1 do 5

Šifru upisati u gornji desni kut papira, drugi osobni podaci nisu potrebni.